

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/104632,Generalowie-ktorzy-powrocili-do-powojennej-Polski.html>

Premierzy Winston Churchill i Władysław Sikorski przed frontem kompanii reprezentacyjnej w 1 Dywizji Pancerniej. Pomiędzy nimi idzie gen. Gustaw Paszkiewicz - Douglas, 1943 r. Fot. z zasobu NAC

ARTYKUŁ

Generałowie, którzy powrócili do powojennej Polski

OKRES HISTORYCZNY

(1945-1948) Pierwsze lata Polski Ludowej (1948-1956) Stalinizm w Polsce

Autor: ANNA MARCINKIEWICZ-KACZMARCZYK

12.12.2023

Większość wojskowych wyższych stopni nie zdecydowała się na powrót do Ojczyzny i wybrała życie na obczyźnie. Spośród generałów służących w PSZ na

Zachodzie do kraju wróciło dziewięciu. Po powrocie przyjmowali różne postawy – jedni współpracowali z komunistami, inni nie chcieli lub nie umieli dostosować się do panujących warunków.

Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie powstały w 1939 r. i do 1945 r. walczyły na frontach II wojny światowej. Po zakończeniu działań wojennych i cofnięciu uznania Rządowi RP na uchodźstwie przez państwa zachodnie władzę w kraju przejął Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej kontrolowany przez Związek Sowiecki. W tej sytuacji żołnierze PSZ na Zachodzie musieli podjąć trudną decyzję: pozostać na emigracji czy powrócić do kraju? Nowe władze zachęcały do powrotu, ale w rzeczywistości nie ufały im, uważając za „element politycznie wrogi”.

Większość wojskowych wyższych stopni nie zdecydowała się na powrót do Ojczyzny i wybrała życie na obczyźnie. Spośród generałów służących w PSZ na Zachodzie do kraju wróciło dziewięciu. Niektórzy z nich liczyli na to, że dojdą do porozumienia z władzą ludową i ułożą sobie życie w powojennej Polsce. Po powrocie przyjmowali różne postawy – jedni współpracowali z komunistami, inni nie chcieli lub nie umieli dostosować się do panujących warunków i rezygnowali z karier politycznych. W niniejszym tekście przedstawiono sylwetki sześciu wybranych generałów reprezentujących różny stosunek do władzy ludowej – gen. Gustawa Paszkiewicza, gen. Mieczysława Boruty-Spiechowicza, gen. Tadeusza Kossakowskiego, gen. Kazimierza Ładosia, gen. Bolesława Szareckiego i gen. Wiktora Thomméeo.

Gen. Gustaw Paszkiewicz

Był niewątpliwie najbardziej negatywną postacią spośród wyżej wymienionych. Jego postawa jeszcze przed II wojną światową budziła niechęć ówczesnego środowiska wojskowego. W trakcie przewrotu majowego najpierw opowiadał się za rządem, ale potem zmienił swoje poglądy i przeszedł na stronę zwycięskich władz sanacyjnych.

Od października 1935 r. był dowódcą 12. Dywizji Piechoty w Tarnopolu, a w latach 1937–1938 kierował pacyfikacją ludności ukraińskiej. Po klęsce kampanii wrześniowej został internowany w Rumunii, w 1940 r. przedostał się do Francji, a po jej upadku do Wielkiej Brytanii, gdzie najpierw był dowódcą 1 Brygady Strzelców, później – 4. Dywizji Strzelców, 2. Samodzielnej Brygady Panczernej oraz zastępcą dowódcy I Korpusu Polskiego. Podczas służby w PSZ, zależnie od zaistniałej sytuacji, opowiadał się po stronie różnych frakcji politycznych. Najpierw korzystał z protekcji gen. Władysława Sikorskiego, a potem, po jego śmierci, zbliżył się do SL, co nie budziło ogólnego uznania. W marcu 1945 r. został przez gen. Władysława Andersa przeniesiony w stan spoczynku, a później usunięty z Kapituły Orderu Virtuti Militari. Na szczególną krytykę środowiska emigracyjnego zasłużył sobie tym, że powrócił do kraju i nie tylko opowiedział się po stronie komunistycznych

władz, ale też współpracował z nimi, walcząc z podziemiem niepodległościowym¹.

**Generałowie Władysław Anders i
Gustaw Paszkiewicz, 1926 r.
(domena publiczna)**

Służbę w „ludowym” Wojsku Polskim rozpoczął w styczniu 1946 r. Był dowódcą 18. Dywizji Piechoty w Białymstoku i zwalczał podziemie niepodległościowe na tym terenie. W kwietniu 1946 r. został przewodniczącym Wojewódzkiego Komitetu Bezpieczeństwa w Białymstoku, którego celem było koordynowanie działań jednostek Wojska Polskiego i wojsk wewnętrznych przeciwko oddziałom podziemia niepodległościowego na terenie woj. białostockiego. W październiku 1946 r. został dowódcą Warszawskiego Okręgu Wojskowego, a w styczniu 1947 r. – posłem na Sejm, gdzie reprezentował prokomunistyczne SL, a potem ZSL.

W swoich wypowiedziach wielokrotnie podkreślał „oddanie” dla władzy ludowej i ostro atakował środowisko PSZ na Zachodzie. Wspominając okres spędzony na Białostocczyźnie, napisał:

„[...] byłem dowódcą dywizji w białostockim i wiem, że przywódcy band leśnych, świadomi zwolennicy Andersa, niejednokrotnie świadomi agenci obcego wywiadu – mordercy, grabieżcy i podpalacze – wszelkimi siłami popierają PSL. Wiem, z drugiej strony, że wielu wybitnych działaczy PSL to równocześnie aktywni werbownicy i kierownicy działalności terrorystycznego podziemia”².

Władza ludowa nie ufała jednak do końca gen. Paszkiewiczowi i gdy był czynny zawodowo, otaczali go informatorzy i agenci UB. Po kilku latach przestał być już przydatny władzom i na jesieni 1948 r. został zdjęty ze stanowiska dowódcy Warszawskiego Okręgu Wojskowego. We wrześniu 1949 r. powołano go na mniej istotne stanowisko dyrektora Biura Wojskowego w Ministerstwie Leśnictwa. We wrześniu 1952 r. został ostatecznie przeniesiony do rezerwy. Zmarł w lutym 1955 r., w wieku 63 lat³.

Gen. Mieczysław Boruta-Spiechowicz

W 1922 r. objął dowództwo 32. Pułku Piechoty w Modlinie, a w latach 1924–1925 był zastępcą szefa sztabu DOK VII w Poznaniu. Podczas przewrotu majowego nie poparł Józefa Piłsudskiego, gdyż poczucie obowiązku nie pozwoliło mu wystąpić przeciwko legalnym władzom. Mimo to mógł dalej kontynuować karierę wojskową.

We wrześniu 1926 r. przydzielono go do Generalnego Inspektoratu Sił Zbrojnych, gdzie objął stanowisko I oficera sztabu inspektora armii. Potem, w latach 1928–1934, dowodził 20. Dywizją Piechoty w Baranowiczach⁴. W 1936 r. otrzymał stopień generała brygady. W trakcie kampanii wrześniowej dowodził Grupą Operacyjną „Bielsko”, po klęsce wojsk polskich został aresztowany i uwięziony w Moskwie, a następnie przydzielony do Armii Polskiej w ZSRS, gdzie został dowódcą 5. Dywizji Piechoty ewakuowanej potem do Iranu. Od października 1942 r. był dowódcą I Korpusu Polskiego. Z czasem jednak wzajemne animozje między nim a gen. Anderssem doprowadziły do otwartego konfliktu.

Pełniący obowiązki Naczelnego Wodza gen. Anders w marcu 1945 r. odwołał Borutę-Spiechowicza ze stanowiska dowódcy I Korpusu Polskiego, co bardzo uraziło generała i stało się jedną z przyczyn jego powrotu do kraju w 1945 r.⁵.

Gen. Mieczysław Boruta-Spiechowicz i Lech Wałęsa w czasie I Krajowego Zjazdu Delegatów NSZZ „Solidarność”, Gdańsk, Hala Oliwia, 1981 r. Fot.

Powrót gen. Boruta-Spiechowicza, skonfliktowanego z gen. Andersem, został rozpropagowany przez nowe władze. Boruta-Spiechowicz spotkał się z ministrem obrony narodowej gen. Michałem Rolą-Żymierskim, a w lutym 1946 r. został powołany do służby czynnej w „ludowym” WP, gdzie objął stanowisko zastępcy szefa Departamentu Piechoty i Kawalerii MON. Miał zostać dowódcą 9. Dywizji Piechoty stacjonującej na terenie Okręgu Wojskowego nr 5. Od początku był jednak inwigilowany przez organa Informacji Wojskowej, a szczegółowy plan jego rozpracowania został zatwierdzony przez szefa Głównego Zarządu Informacji WP w czerwcu 1946 r.

Generał nie umiał dostosować się do realiów „ludowego” WP – „krytykował w dalszym ciągu wiele spraw z życia publicznego”, co nie podobało się jego przełożonym, aż wreszcie znalazł się w otwartym konflikcie z gen. Karolem Świerczewskim. Ostatecznie, po pięciu miesiącach służby, jeszcze w 1946 r., na własną prośbę został przeniesiony do rezerwy, a następnie w stan spoczynku. Do 1964 r. prowadził gospodarstwo rolne pod Szczecinem. Później osiadł na stałe w Zakopanem i poświęcił się działalności kombatanckiej.

Gen. Tadeusz Kossakowski

W okresie międzywojennym był dowódcą 2. Pułku Saperów Kaniowskich, zastępcą kierownika Głównego Zakładu Inżynierii Saperskiej, a następnie zastępcą szefa Departamentu Inżynierii Ministerstwa Spraw Wojskowych. W 1929 r. powołano go na stanowisko szefa Departamentu Zaopatrzenia Inżynierii Ministerstwa Spraw Wojskowych, a w następnym roku został dowódcą Broni Pancernych. Na początku września 1939 r. uczestniczył w przygotowaniach do obrony stolicy. W PSZ na Zachodzie był zastępcą dowódcy 1. Brygady Strzelców, a potem zastępcą dowódcy I Korpusu Polskiego i zastępcą dowódcy 2. Korpusu Strzelców w Armii Polskiej na Wschodzie.

W 1944 r. został przerzucony jako cichociemny na teren kraju i walczył w AK, brał udział w Powstaniu Warszawskim. W tym samym roku został awansowany na generała dywizji. Po kapitulacji powstania przebywał w niewoli niemieckiej. Po wyzwoleniu powrócił do Londynu i ponownie wstąpił do PSZ, gdzie jednak, ze względu na wiek, nie otrzymał żadnego przydziału. Podobnie jak gen. Boruta-Spiechowicz nie widział dla siebie przyszłości na emigracji i w grudniu 1945 r. wrócił do kraju⁶.

Gen. Tadeusz Kossakowski na fotografii sprzed 1939 r. (domena publiczna)

W 1946 r. objął stanowisko dyrektora administracyjno-handlowego w Centralnym Zarządzie Przemysłu Zbrojeniowego, ale po likwidacji CZPZ przeniesiono go na stanowisko szefa finansów administracyjnych w Biurze Projektów i Budowy Fabryk. W okresie nasilających się represji, w 1950 r., otrzymał wymówienie. Podjął wówczas pracę w Państwowym Ośrodku Szkolenia Korespondencyjnego, a dwa lata później został zatrudniony w Przedsiębiorstwie Konstrukcyjno-Technicznym Remontu Maszyn Budowlanych. W 1953 r. decyzją ZUS przyznano mu rentę, ale odmówiono przyznania zaopatrzenia emerytalnego. Musiał szukać dodatkowego zatrudnienia, aby utrzymać rodzinę. Przyjmował prace zleczone z zakresu rysunku technicznego i projektów maszyn. Uzyskiwane zarobki nie zawsze jednak wystarczały na bieżące potrzeby i z czasem musiał korzystać z pomocy dorosłych już synów.

Gen. Wiktor Thommée

Nieco inaczej potoczyły się losy gen. Wiktora Thomméego oraz dwóch starszych wiekiem generałów – Szareckiego i Ładosia. W sierpniu 1924 r. gen. Thommée został dowódcą 15. Dywizji Piechoty w Bydgoszczy.

W latach 1934–1938 dowodził Okręgiem Korpusu nr VIII w Toruniu, a następnie do 1 września 1939 r. Okręgiem Korpusu nr IV w Łodzi. Podczas kampanii wrześniowej był dowódcą Grupy Operacyjnej „Piotrków”, a potem dowódcą Armii „Łódź”. Po nieudanych próbach przebicia się do Warszawy został dowódcą twierdzy Modlin, która broniła się do 29 września. Po kapitulacji Modlina przebywał w obozach jenieckich Königstein,

Hohnstein, Johannisbrunn, Murnau oraz Dössel. Podczas bombardowania tego ostatniego we wrześniu 1944 r. został ranny.

Gen. Wiktor Thommée na fotografii sprzed 1939 r. (domena publiczna)

Po wyzwoleniu znalazł się w Wielkiej Brytanii i służył w PSZ, ale bez przydziału. Wspominając ten okres, napisał:

„nie otrzymałem stanowiska w wojsku na Zachodzie. Zostałem po prostu żołnierzem-tułaczem, bez przydziału, bez wojska”⁷.

Sytuacja, w której znalazł się na emigracji, spowodowała, że zdecydował się na powrót do Polski. W styczniu 1947 r. zameldował się w MON. Nie został jednak przyjęty, gdyż nowe władze nie miały zaufania do „sanacyjnych” generałów. Nie przyznano mu również świadczeń emerytalnych i znalazł się w bardzo trudnej sytuacji materialnej.

Najpierw mieszkał u rodziny w Toruniu, ale nie miał pracy ani środków do życia. Potem decyzją sądu przyznano mu skromną rentę, która jednak nie wystarczała na utrzymanie. Przeniósł się do Gdyni, gdzie

mieszkała jego córka z mężem i, aby uzyskać dodatkowe fundusze, zatrudnił się jako woźny i stróż nocny w bibliotece powiatowej. Dopiero po 1956 r. zaproponowano mu bardziej godziwe warunki bytowe. Przeprowadził się do Warszawy, gdzie zaczął spisywać swoje wspomnienia. Zmarł w 1962 r.

Gen. Bolesław Szarecki

Był lekarzem chirurgiem. W okresie międzywojennym przeszedł już w stan spoczynku. Został zmobilizowany w sierpniu 1939 r., ale na własną prośbę w czasie kampanii wrześniowej pełnił funkcję chirurga w 104. Szpitalu Wojennym. Po ataku ZSRS na Polskę został aresztowany i przebywał m.in. w obozie jenieckim NKWD w Gрязowcu. W 1941 r. wstąpił do Armii Andersa, gdzie został generałem brygady oraz szefem Służby Zdrowia. W II Korpusie Polskim był naczelnym chirurgiem i inspektorem szpitalnictwa. Pod koniec 1945 r. powrócił do kraju, gdyż w Warszawie oczekiwała na niego małżonka⁸.

Gen. Bolesław Szarecki (domena publiczna)

Generał został bardzo dobrze „przyjęty” w „ludowej” ojczyźnie i po powrocie, mimo że miał już 71 lat, kontynuował karierę zawodową. W latach 1945–1949 był zastępcą, a potem szefem Departamentu Służby Zdrowia MON, a od 1949 do 1957 r. naczelnym chirurgiem Wojska Polskiego. W 1947 r. objął stanowisko przewodniczącego utworzonej na własny wniosek Lekarskiej Rady Naukowej i utrzymywał je do lipca 1957 r. Przez cztery lata był redaktorem naczelnym pisma „Lekarz Wojskowy”, a także wchodził w skład komitetu redakcyjnego czasopisma „Chirurgia Narządów Ruchu i Ortopedii” (1952–1957). Za pełną poświęcenia pracę

gen. Szarecki otrzymał Order Odrodzenia Polski 2 kl. i Order Sztandaru Pracy 1 kl.

Gen. Kazimierz Ładoś

Kontynuował karierę wojskową do 1927 r. W sierpniu 1924 r. uzyskał stopień generała dywizji. W latach 1920–1927 był komendantem garnizonu twierdzy Grudziądz. Podczas przewrotu majowego opowiedział się po stronie rządu i stanął na czele Grupy Ożarowskiej, która miała wyruszyć na odsiecz Warszawy, ale z akcji tej zrezygnowano.

Gen. Kazimierz Ładoś na fotografii z ok. 1925 r. (domena publiczna)

W marcu 1927 r. został zwolniony ze stanowiska dowódcy dywizji, a z dniem 31 maja 1927 r. przeniesiony w stan spoczynku. 1 września 1939 r. zgłosił się do służby wojskowej, meldując się u gen. Władysława Bortnowskiego, ale nie otrzymał przydziału. Po klęsce kampanii wrześniowej przedostał się do Francji i od września 1939 do stycznia 1940 r. był przewodniczącym Wojskowego Trybunału Orzekającego w Paryżu. Po ewakuacji do Wielkiej Brytanii przebywał w Stacji Zbornej Oficerów Rothesay, a w styczniu 1942 r. otrzymał status generała w stanie spoczynku. Do Polski wrócił w listopadzie 1946 r.⁹, ale z powodu podeszłego wieku nie mógł już myśleć o kontynuacji służby wojskowej. Nie przyznano mu emerytury i nie mając środków do życia, podjął pracę jako urzędnik w dyrekcji Funduszu Wczasów Pracowniczych w Szczawnicy. Przez cały czas był inwigilowany przez PUBP w Nowym Targu. Zmarł w 1963 r.

* * *

Generałowie ci mieli doświadczenie w służbie wojskowej zdobyte przed wojną i w jej trakcie. Decyzje o powrocie podejmowali w różnych okolicznościach. Tylko gen. Paszkiewicz, który „realizował się”, walcząc z podziemiem niepodległościowym, zaprzedał się komunistom. W przypadku gen. Szareckiego władze uznały, że jego wiedza medyczna może im być przydatna. Komuniści nie wierzyli, że którykolwiek z przedwojennych generałów może być lojalny wobec ich władzy, dlatego wszystkich poddawali inwigilacji.

Tekst pochodzi z numeru 9/2022 „Biuletynu IPN”

---

¹ K.A.Tochman, *Z ziemi obcej do Polski. Losy żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych, którzy powrócili do kraju po II wojnie światowej*, t.1, Zwierzyniec 2006, s.248-249; P. Stawecki, *Generałowie polscy w wojnie obronnej 1939 roku i ich dalsze losy wojenne*, cz.2, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2014, nr 15/3, s.109.

² K.A.Tochman, *Z ziemi obcej...*, s.250.

³ *Ibidem*, s.250-252; Z.Kosztyla, *Udział wojska w utrwalaniu władzy ludowej na Białostocczyźnie w latach 1945-1948*, „Rocznik Białostocki” 1965, nr 5, s.45.

⁴ W.Grobelski, *Generał brygady Ludwik Mieczysław Boruta-Spiechowicz (1894-1985)*, Warszawa 2010, s.88-120.

⁵ A.Ossowski, *Tadeusz Kossakowski 1888-1965. Od piechura do czołgisty*, Warszawa 2002, s.222-296.

⁶ W.Wyruch, *Generał Wiktor Thommée. Życie i walka 30.11.1881-13.11.1962*, Modlin 2010, s.115.

⁷ G. Zychowicz, *Generał Bolesław Szarecki 1874-1960*, Warszawa 1988, s. 48-58.

⁸ Z. Rene, *Trzy życiorysy*, „Palestra” 1996, nr 40/11-12, s. 131-133.

COFNIJ SIĘ